

AVRUPA BİRLİĞİ İLERLEME RAPORLARINDA 24. FASIL: “GÜVENLİK” POLİTİKALARININ İÇERİK ANALİZİ

Ramazan ERDOĞAN*

Özet

Avrupa Birliği (AB) ilerleme raporları, Türkiye ve aday olan ülkeler açısından çok büyük öneme sahiptir. Bu raporlar, Birliğine aday olan ülkelerin değişim ve gelişimini göstermekte ve aday ülkelerin Birliğe uyumunu ve üyeliğe yakınlığını değerlendirmektedir. AB ilerleme raporlarında değerlendirilen önemli konulardan birisi de 24. fasılda belirtilen Adalet, Özgürlük ve Güvenlik politikalarıdır. Bu makale, AB ilerleme raporlarındaki “Güvenlik” ile ilgili durumu analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, “İçerik Analizi” yöntemi kullanılarak analizler yapılmıştır. AB Komisyonu tarafından hazırlanan ilerleme raporları, sentaks yönünden ziyade semantik boyutu ile ilgili ele alınmış ve metinlerin içerikleri belirli sınıflandırmalara göre ayrıştırılarak manuel olarak tablolar halinde analiz edilmiştir. Bu çalışma, 1998-2013 yılları arasında AB Komisyonunun hazırladığı ilerleme raporlarının incelenmesine dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Birliği, Güvenlik, İlerleme Raporları, İçerik Analizi*

EU Progress Reports On Chapter 24: The Content Analysis of Security Policies

Abstract

These reports show the development and progress of the Member States to the Union and also the harmony of the Member States to the Union and the proximity of the Candidate States for membership are evaluated in these reports. One of the important issues evaluated in EU progress reports is the Justice, Freedom and Security Policies indicated in the 24th Chapter. The main aim in this article is to make an analysis of the “Security” situation in European Union progress reports. In this study, the analyses are made using the method of Content Analysis. The progress reports prepared by the European Union are dealt with in terms of

* Dr, Öğretim Görevlisi, Polis Akademisi Başkanlığı.

semantics rather than syntax and the contents of the texts are analyzed in tables manually classified according to the specific classification. This study is based on the investigation of the progress reports prepared by the EU Commission between the years of 1998-2013.

Key Words: *European Union, Progress Reports, Security, Content Analysis*

Giriş

Avrupa kıtasında bir 'birlik' oluşturma fikri 14. yüzyıldan itibaren tarihçileri, filozofları, hukukçuları ve siyaset adamlarını cezbetmiştir. I. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da bir 'Birliğin' oluşturulmasına yönelik önemli fikirler üretilmiş olmasına rağmen bunların olgunlaşıp benimsenmesi ancak II. Dünya Savaşı sonrasında mümkün olmuştur. 1951 yılında Federal Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg, Paris'te imzaladıkları bir Antlaşma ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) kurmuşlardır. Bir taraftan NATO'nun kurulması, diğer taraftan Avrupa bütünleşmesinin önce ekonomik alanda gerçekleşmesinin daha gerçekçi olacağı düşüncesi, çabaları ekonomik alanda yoğunlaştırmış ve 25 Mart 1957'de Roma'da Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) kuran Antlaşma AKÇT üyesi 6 ülke tarafından imzalanmıştır.¹

İnsanlık tarihinin en büyük barış projesi olarak nitelendirilen Avrupa Ekonomik Topluluğunun (AET) 1958 yılında kurulmasından kısa bir süre sonra Türkiye de bu gelişmeye kayıtsız kalmamış ve Temmuz 1959'da Topluluğa ortaklık başvurusu yapmıştır. Bu başvuru üzerine Türkiye'nin kalkınma düzeyinin tam üyeliğin gereklerini yerine getirmeye yeterli olmadığı bildirilmiş ve tam üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalanması önerilmiştir.² Söz konusu Anlaşma 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır. Ankara Anlaşması Türkiye'nin AET'ye entegrasyonu için hazırlık, geçiş ve nihai dönem olmak üzere üç kademeli bir süreç öngörmüştür. Anlaşmada öngörülen hazırlık dönemi 1973 yılında Katma Protokol'ün yürürlüğe girmesiyle sona ermiş ve geçiş dönemine girilmiştir. 1970'lerin ekonomik zorlukları ve 1980 darbesinin etkisiyle yavaş ilerleyen geçiş dönemi nihayet 1996'da Türkiye'nin Gümrük Birliğine girişiyle sona ermiştir. 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yapılan Zirvede Türkiye'nin tam üyeliğe adaylığı tescil edilerek Avrupa Birliği ile uzun bir geçmişi bulunan

¹ İktisadi Kalkınma Vakfı, **İKV Değerlendirme Notu**, İstanbul, İKV Yayınları, 2012, s.1

² Aydın Ziya Özgür, Jandandarmanın Görev ve Yetkileri, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2004, s25.

ilişkilerde yeni bir dönem başlamıştır. 17 Aralık 2004 tarihli Brüksel Zirvesi, AB-Türkiye ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur. Zirvede Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli ölçüde karşıladığı belirtilerek 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelere başlanması önerilmiştir.³

İlerleme raporu, AB'ye aday ve potansiyel aday ülkelerin yıllık bazda üyelik yolunda attıkları ve atmadıkları adımları; Kopenhag kriterlerine uyum açısından gerçekleştirdiklerini ve gerçekleştirmediklerini anlatan; gerçekleştirmediklerini nasıl gerçekleştirmeleri gerektiği konusunda son derece ayrıntılı bilgiler veren bir belgedir.⁴ 21-22 Haziran 1993 tarihlerinde toplanan Kopenhag AB Konseyinde alınan kararlara göre, bir ülkenin üyeliğe kabul edilmesi için, bazı ekonomik ve siyasi şartların ilgili üyeler tarafından yerine getirilmesi zorunluluk hâline gelmiştir. Bu çerçevede, AB Konseyi, aday ülkelerden beklenen kabul kriterlerini "Kopenhag Kriterleri" olarak belirlemiştir.⁵

İlerleme raporlarını hazırlamakla görevli olan makam Avrupa Komisyonudur. Komisyon, topluluğun faaliyetleriyle, yurttaşlıkla, ekonomik ve parasal birlik, topluluk hukukunun uygulanması ve rekabet politikaları ile ilgili hem AB Konseyini hem de Avrupa Parlamentosunu bilgilendirmekle yükümlüdür.⁶ AB Komisyonunda, üye devletler ile Avrupa Parlamentosunun ortaklaşa atadığı, tüm üye devletlerin temsilcileri yer almaktadır. Komisyonunda yer alan temsilciler, ulusal çıkarlarını korumayacaklarına dair yemin ederek göreve gelmekte ve AB içerisindeki bütünleşmenin ilerletilmesi dışında siyasi bir niteliği bulunmamaktadır. Bu özellikleri doğrultusunda Komisyonun bürokratik, bağımsız ve uluslar üstü nitelikte olduğu söylenebilir.⁷

AB Komisyonu, ilerleme raporlarını hazırlamak için çeşitli bilgi kaynaklarını kullanmaktadır. İlerleme raporlarında belirtilen bilgi kaynakları; "aday ülkenin resmî makamlarının katkısı, uluslararası kuruluşların değerlendirmeleri, sivil toplum örgütlerinin raporları, AB Parlamentosunun raporları ve kararları, üye devletlerin raporlarından" oluşmaktadır. Ancak, bu kaynaklar raporu hazırlayanlarca açıkça

³ Avrupa Birliği Bakanlığı, **Türkiye-AB İlişkileri**, 01 Temmuz 2011, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=4>, (31 Aralık 2012), s.1.

⁴ İktisadi Kalkınma Vakfı, **İKV Değerlendirme Notu**, İstanbul, İKV Yayınları, 2012

⁵ Murat Oruç, **AB İlerleme Raporları İle PKK Terör Örgütünün Kongre Kararlarının Karşılaştırması Ve Türkiye'ye Yansımaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008, s. 31-32

⁶ Ercüment Tezcan, **AB Kurumlar Hukuku**, Ankara, USAK Yayınları:8, 2005, s. 77

⁷ Çiğdem Nas, AB'de Yönetişimin Temel İlkeleri, İKV Dergisi, Aralık 2013, Sayı 197, s.77

belirtilmemektedir.⁸ Raporlar, Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde her yıl verilen bir "ara karne" niteliğindedir. İlerleme Raporları'nın hukuki anlamda bir bağlayıcılığı bulunmamakla birlikte, aday ülke hakkındaki Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıttığından dolayı önem taşıyan belgelerdir. Çünkü temel amaç, aday ülkelerin kendilerini raporda belirtilen şekilde düzeltmelerini sağlamaktır.⁹

İlerleme raporları, AB Konseyine sunulan bir değerlendirme raporu olması bakımından aday ülkeyi bağlayıcı bir özelliğe sahip olmadığı değerlendirilse de; aday ülke olma, Katılım Ortaklığı Belgesinin hazırlanması, müzakerelerin başlayıp başlamayacağı ve üye olma konularında AB Konseyinin karar almasındaki en etkili aracın ilerleme raporu olduğu söylenebilir. Bu durumu 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde toplanan Helsinki AB Konseyi kararlarında görmek mümkündür. "Komisyonun ilerleme raporunda not edildiği gibi"; Türkiye'de son zamanlarda yaşanan olumlu gelişmeleri ve ülkenin Kopenhag Kriterleri yönündeki reformlarına devam etme niyetini memnuniyetle karşılamış ve Türkiye'nin, öteki aday devletlere de uygulanan aynı kriterler temelinde, Birliğe katılacak bir aday devlet olduğunu ilan etmiştir.¹⁰

Bu çerçevede ilerleme raporu, Birliğe aday ülkelerin performanslarını iktisadi ve siyasi kriterler ile üstlendikleri yükümlülükler (müktesebat) itibarıyla mercek altına alırken, katılım tarihi almış adayların performansları üstlendikleri yükümlülüklerle sınırlı olarak değerlendirmektedir. Temel ölçüt, aday ülkelerin söz konusu kriterleri ve yükümlülükleri hangi ölçüde ve hızda yerine getirdiğidir, "nasıl" ve "neden" soruları ikincil bir öneme sahiptir. Nitekim kimi durumlarda kriterleri yerine getirme tarzı ile kriterlerin kendisi (demokrasi ve hukukun üstünlüğü) çelişkiye düşebilmektedir. Bu durumda bile temel değerlendirme uyum konusunda ilerlemenin kaydedildiği şekilde olmakta, söz konusu çelişkiler ise "düzeltmesi" kaydı düşülen ikincil problemler şeklinde ele alınmaktadır.¹¹

⁸ Murat Oruç, **AB İlerleme Raporları İle PKK Terör Örgütünün Kongre Kararlarının Karşılaştırması Ve Türkiye'ye Yansımaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008, s. 31-32

⁹ Cantel Tankut, "2005 Yılı İlerleme Raporu'nun Sosyal Yönü Bağlamında Eleştirel Yaklaşım", İstanbul, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl 1, Sayı 1, 2006, s. 195

¹⁰ Murat Oruç, **AB İlerleme Raporları İle PKK Terör Örgütünün Kongre Kararlarının Karşılaştırması Ve Türkiye'ye Yansımaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008, s. 31-32

¹¹ ATAUM Araştırma Grubu, "AB 2003 Yılı İlerleme Raporları ve Genişleme Stratejisi Belgesi ile İzleme Raporlarında Türkiye Dışındaki Aday Ülkelerin Durumu", Ankara Üniversitesi, Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM), 26 Aralık

Türkiye için ilk ilerleme Raporu Kasım 1998’de yayımlandı.¹² 2014 yılı itibarıyla 17 adet rapor yayımlanmıştır. 1998 yılından 2004 yılına kadar raporlar “Düzenli Rapor” (Regular Report on Turkey’s Progress Towards Accession) olarak; 2004 yılından sonra ise “İlerleme Raporu” (Turkey Progress Report) olarak adlandırılmıştır.¹³ Bu çalışmanın amacı, AB Komisyonunun günümüze kadar hazırladığı 17 ilerleme raporunun içerik çözümlemesi yöntemiyle analiz edilerek ileride yapılacak çalışmalara yön vermektir.

Varsayımlar

Araştırmada aşağıdaki varsayımlardan hareket edilmiştir:

1. Avrupa Birliği, özgürlük, demokrasi, insan hakları, hukuk ve yargı gibi temel alanlarda Türkiye’yi sürekli eleştirmektedir.
2. Türkiye AB adaylığı sürecinde çok önemli reformlar yapmıştır. Bu reformlar ilerleme raporlarına yansımamaktadır.
3. AB, Türkiye’nin reform hızının yavaşladığını ve AB perspektifinden uzaklaştığını sürekli vurgulamaktadır.
4. AB Komisyonunun yayımladığı Türkiye ilerleme raporları taraflı ve subjektif olarak hazırlanmaktadır.
5. Türkiye AB standartlarını yakalamada gerekli adımları atmaktadır.
6. AB, aday ve potansiyel aday ülkeler ile ilgili hazırladığı raporlarda tüm ülkelere eşit yaklaşmaktadır.
7. AB ilerleme raporlarında sürekli aynı konular gündeme gelmektedir.
8. AB, ilerleme raporlarını hazırlarken sadece kendi ilgi duydukları konuları gündeme getirmektedir. Toplumsal dönüşümlerde ortaya çıkan yeni ihtiyaçları ise fazlaca dikkate almamaktadır.
9. AB Türkiye’yi birliğe almamak için sürekli olarak ilerleme raporlarında eleştirilerden bahsetmektedir.

2003, <http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-4357/ab-2003-yili-ilerleme-raporlari-ve-genisleme-stratejisi-.html>, (04 Ocak 2013), s. 1

¹² Avrupa Birliği Bakanlığı, **Türkiye-AB İlişkileri**, 01 Temmuz 2011,

<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=4>, (31 Aralık 2012), s.1

¹³ Murat Oruç, **AB İlerleme Raporları İle PKK Terör Örgütünün Kongre Kararlarının Karşılaştırması Ve Türkiye’ye Yansımaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008, s. 31-32

10. AB ilerleme raporları, Türkiye'nin AB üyeliği konusundaki kamuoyu desteğini sürekli azaltmaktadır.
11. AB ilerleme raporlarının bütününe bakıldığında, Türkiye'nin hala AB standartlarına ulaşmadığı düşünülebilir.
12. AB ilerleme raporlarının yayınlanması artık Türkiye'yi heyecanlandırmamaktadır.

Araştırma Yöntemi

Araştırmada, Avrupa Birliği Komisyonunca hazırlanan Türkiye ilerleme raporlarındaki güvenlik politikalarının içerik analizleri tarama yöntemi kullanılarak incelenmiştir. İçerik analizi, sözel, yazılı ve diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, kategorize etme, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşımdır.¹⁴ Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırmalara uygun bir modeldir.¹⁵ Merten'e göre içerik çözümlemesi; "sosyal gerçeğin belirgin (manifest) içeriklerinin özelliklerinden, içeriğin belirgin (manifest) olmayan özellikleri hakkında çıkarımlar yapmak yoluyla sosyal gerçeği araştıran bir yöntem" olarak tarif edilmiştir.¹⁶

Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan verilerin toplanmasında şu yollar izlenmiştir:

1. İlgili literatür taranmıştır.

2. AB Komisyonunun yayınlamış olduğu düzenli Türkiye ilerleme raporlarının taranması ile elde edilen veriler ve değişik kaynaklardan bu konu ile ilgili ortaya konan bilgiler temel alınmıştır. Bu anlamda çalışmada "belgesel tarama" yöntemi kullanılarak veriler toplanmıştır.

Taranan literatürden elde edilen veriler incelenerek nicel olarak anlamlı bölümlere ayrılmıştır. Daha sonra bu bölümün içeriğini oluşturan, anlamlı ve tutarlı olanlardan alt kategoriler oluşturulmuştur. İlerleme raporları birer birer incelenerek; yayınlandığı yıllara, sayfa sayılarına, yayınlayan makama, içerik analiz ve içerik dağılımına göre ayrıştırılarak tablolar ve şemalar halinde ortaya konulmuştur.

¹⁴ Şener Büyüköztürk et al, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ankara, Pegem-A Yayıncılık, 2008, s.17

¹⁵ Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Ankara, Nobel Yayınevi, 1999, s. 77

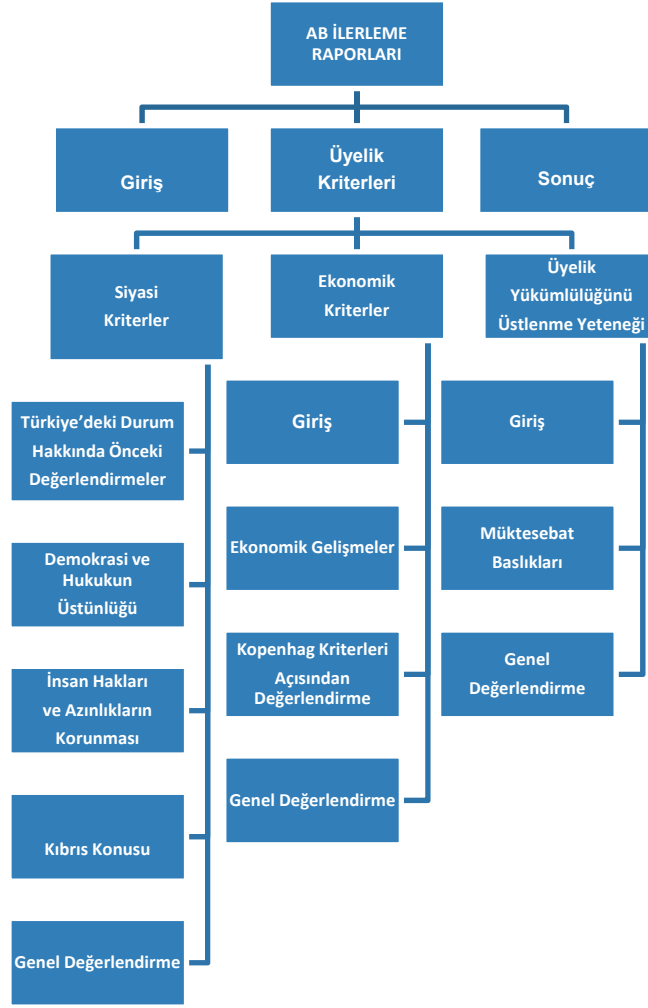
¹⁶ Klaus Metren, **Eine Einführung in Theorie, Methode und Praxis**, Wiesbaden, Westdeutscher Verlag, 1993, s. 15

Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini, AB Komisyonunun 1998 yılından beri düzenli olarak hazırladığı Türkiye ilerleme raporları oluşturmaktadır. Araştırmada, çalışma evreninde belirtilen Türkiye ilerleme raporlarının tamamına ulaşmak hedeflendiğinde, ayrıca örneklem alınmamıştır. Araştırmanın çalışma evrenine şu ana kadar Komisyon tarafından hazırlanan 17 AB Türkiye düzenli ilerleme raporu girmektedir.

Verilerin Analizi

İlerleme Raporları, “Giriş, Üyelik Kriterleri ve Sonuç” olmak üzere (Tablo 1) üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde özellikle Ankara Anlaşması çerçevesinde Türkiye ve AB arasındaki ilişkiler dönemsel olarak anlatılmaktadır. Üyelik kriterleri; siyasi kriterler, ekonomik kriterler, üyelik yükümlülüğünü üstlenme yeteneği, ortak dış ve güvenlik politikası ile müktesebatı uygulamaya yönelik idari kapasite bölümlerinden oluşmaktadır. Siyasi kriterler bölümünde; aday ülkenin AB Konseyinin atıf yaptığı siyasi koşullar bakımından mevcut durumu analiz edilmektedir. Ekonomik kriterler bölümünde; AB Konseyinin atıf yaptığı ekonomik koşullar bakımından aday ülkenin durumunu ve perspektifleri değerlendirilmektedir.

Tablo 1: AB Türkiye İlerleme Raporlarının İçerik Tablosu

Üyelik yükümlülüğünü üstlenme yeteneği bölümünde ise aday ülkenin AB Antlaşması'nda tali mevzuatta ve politikalarda yer alan AB müktesebatını üstlenme yeteneği incelenmektedir. Sonuç bölümünde; katılım yolunda Türkiye'nin durumuna ve perspektiflerine ilişkin genel bir değerlendirme sunulmaktadır.

Tablo 2: Avrupa Birliği İlerleme Raporlarının Nicel Dağılımı (AB Bakanlığı, 2014)

Rapor Adı	Tarih	Sayfa Sayısı	Yayınlayan Makam
1998 Türkiye İlerleme Raporu	4 Kasım 1998	44	AB Komisyonu
1999 Türkiye İlerleme Raporu	13 Ekim 1999	56	
2000 Türkiye İlerleme Raporu	8 Kasım 2000	63	
2001 Türkiye İlerleme Raporu	13 Kasım 2001	118	
2002 Türkiye İlerleme Raporu	9 Ekim 2002	143	
2003 Türkiye İlerleme Raporu	5 Kasım 2003	145	
2004 Türkiye İlerleme Raporu	6 Ekim 2004	164	
2005 Türkiye İlerleme Raporu	9 Kasım 2005	162	
2006 Türkiye İlerleme Raporu	8 Kasım 2006	75	
2007 Türkiye İlerleme Raporu	6 Kasım 2007	78	
2008 Türkiye İlerleme Raporu	5 Kasım 2008	92	
2009 Türkiye İlerleme Raporu	14 Ekim 2009	93	
2010 Türkiye İlerleme Raporu	09 Kasım 2010	103	
2011 Türkiye İlerleme Raporu	12 Ekim 2011	114	
2012 Türkiye İlerleme Raporu	10 Ekim 2012	94	
2013 Türkiye İlerleme Raporu	16 Ekim 2013	81	
2014 Türkiye İlerleme Raporu	08 Ekim 2014	80	

AB ilerleme raporlarının nicel olarak dağılım tablosuna (Tablo 2) bakıldığında; 1998 yılından itibaren AB Komisyonunun Türkiye hakkında ilerleme raporu düzenlediği görülmektedir. Raporların yayınlanma zamanı ise Ekim ve Kasım ayı içerisinde olmaktadır. İlerleme raporlarından altı tanesi Ekim ayları içerisinde, diğer dokuz tanesi ise Kasım ayları içerisinde yayınlanmıştır. 1998-2000 yılları arasında yayınlanan raporların sayfa sayısı ortalama 44 ile 63 arasında olmuştur. Fakat 2001 yılından itibaren raporların sayfa sayılarında artış olmuş ve bu artış 2005 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihten sonra raporların ortalama sayfa sayısı 92 olarak devam etmiştir. İlerleme raporlarını düzenleyen makam ise topluluğun faaliyetleriyle, yurttaşlıkla, ekonomik ve parasal birlik, topluluk hukukunun uygulanması ve rekabet politikaları ile ilgili hem AB Konseyini hem de Avrupa Parlamentosunu bilgilendirmekle yükümlü olan Avrupa Komisyonudur.

Tablo 3: Avrupa Birliği İlerleme Raporlarının İçerik Dağılımı (AB Bakanlığı, 2013)

Rapor Adı	Konu Başlıkları	Alt Başlıklar
1998 Türkiye İlerleme Raporu	Giriş	Önsöz
1999 Türkiye İlerleme Raporu		Çerçeve
2000 Türkiye İlerleme Raporu		AB ile Türkiye Arasındaki İlişkiler
2001 Türkiye İlerleme Raporu	Güçlendirilmiş Siyasi Diyalog ve Siyasi Kriterler	Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü
2002 Türkiye İlerleme Raporu	Ekonomik Kriterler	İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması
2003 Türkiye İlerleme Raporu	Üyelik Yükümlülüklerini Üstlenebilme Yeteneği	Bölgesel Konular ve Uluslararası Yükümlülükler
2004 Türkiye İlerleme Raporu		İşleyen Bir Piyasa Ekonomisinin Varlığı
2005 Türkiye İlerleme Raporu	Sonuç	Birlik içinde rekabetçi baskı ve piyasa güçleri ile baş edebilme kapasitesi
2006 Türkiye İlerleme Raporu	Katılım Ortaklığı Genel Değerlendirme	Fasıl 1: Malların Serbest Dolaşımı
2007 Türkiye İlerleme Raporu		Fasıl 2: İşçilerin Serbest Dolaşımı
2008 Türkiye İlerleme Raporu		Fasıl 3: İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunma Serbestisi
		Fasıl 4: Sermayenin Serbest Dolaşımı
		Fasıl 5: Kamu Alımları
		Fasıl 6: Şirketler Hukuku
		Fasıl 7: Fikri Mülkiyet Hukuku
	Fasıl 8: Rekabet Politikası	
		Fasıl 9: Mali Hizmetler
		Fasıl 10: Bilgi Toplumu ve Medya
		Fasıl 11: Tarım ve Kırsal Kalkınma
		Fasıl 12: Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası
		Fasıl 13: Balıkçılık

2009 Türkiye İlerleme Raporu		Fasıl 14: Taşımacılık Politikası
2010 Türkiye İlerleme Raporu		Fasıl 15: Enerji
2011 Türkiye İlerleme Raporu		Fasıl 16: Vergilendirme
		Fasıl 17: Ekonomik ve Parasal Politika
		Fasıl 18: İstatistik
		Fasıl 19: Sosyal Politika ve İstihdam
		Fasıl 20: İşletme ve Sanayi Politikası
		Fasıl 21: Trans-Avrupa Ağları
		Fasıl 22: Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu
		Fasıl 23: Yargı ve Temel Haklar
2012 Türkiye İlerleme Raporu		Fasıl 24: Adalet, Özgürlük ve Güvenlik
		Fasıl 25: Bilim ve Araştırma
2013 Türkiye İlerleme Raporu		Fasıl 26: Eğitim ve Kültür
		Fasıl 27: Çevre
		Fasıl 28: Tüketicinin ve Sağlığın Korunması
2014 Türkiye İlerleme Raporu		Fasıl 29: Gümrük Birliği
		Fasıl 30: Dış İlişkiler 104
		Fasıl 31: Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası
		Fasıl 32: Mali Kontrol
		Fasıl 33: Mali ve Bütçesel

AB ilerleme raporlarının içerik dağılımı (Tablo 3) incelendiğinde; raporların tamamının aynı yazı formatı içerisinde hazırlandığı görülmektedir. Raporların içindeki bölümü analiz edildiğinde; giriş bölümü ile başlamakta devamında ise sırasıyla, güçlendirilmiş siyasi diyalog ve siyasi kriterler, ekonomik kriterler, üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme yeteneği ve sonuç ile tamamlanmaktadır. Ayrıca bu ana başlıklar altında devam eden birçok alt başlık da raporda bulunmaktadır. Yine bu alt başlıklar içerisinde, 33 fasıldan oluşan ve AB üyelik sürecinin tamamlanması için gerekli olan fasıl başlıkları da bulunmaktadır. AB ile Türkiye arasında ilk açılan fasıl 20 Ekim 2006 tarihindeki “Bilim ve Araştırma” faslıdır. Bu fasıl 2006 yılında geçici olarak kapanmıştır. “Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı” faslı ise en son açılan ve müzakeresi devam eden fasıldır. Müzakereye açılan fasıl başlıkları; Bilim ve Araştırma, İşletme ve Sanayi Politikası, İstatistik, Mali Kontrol, Trans-Avrupa Ağları, Tüketicinin ve Sağlığının Korunması, Fikri Mülkiyet Hukuku, Şirketler Hukuku, Bilgi Toplumu ve Medya, Sermayenin Serbest Dolaşımı, Vergilendirme, Çevre, Gıda Güvenliği ve Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikalarıdır. Makalenin

içeriğini oluşturan, “Adalet, Özgürlük ve Güvenlik” faslı ise AB Konseyinde görüşülmesi süren fasıllar içerisinde yer almaktadır.¹⁷

Tablo 4: Avrupa Birliği İlerleme Raporları Güvenlik Politikaları İçerik Dağılımı (AB Bakanlığı, 2013)		
Rapor Adı	Güvenlik Politikaları Konu Başlıkları	Alt Başlıklar
1998 Türkiye İlerleme Raporu	Göç	Düzensiz Göç ve Göçmenler
1999 Türkiye İlerleme Raporu		İltica ve Göç Görev Gücü
2000 Türkiye İlerleme Raporu	İltica	İltica Yasası
2001 Türkiye İlerleme Raporu		İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı
2002 Türkiye İlerleme Raporu		Sığınmacılar ve Mülteciler
2003 Türkiye İlerleme Raporu	Vize Politikası	Yabancıların Çalışması
2004 Türkiye İlerleme Raporu		Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması
2005 Türkiye İlerleme Raporu		Negatif Vize Listesi
2006 Türkiye İlerleme Raporu	Dış Sınırlar ve Schengen	Schengen Bilgi Sistemi
2007 Türkiye İlerleme Raporu		Entegre Sınır Yönetimi
2008 Türkiye İlerleme Raporu		Frontex
2009 Türkiye İlerleme Raporu		İnsan Ticareti
2010 Türkiye İlerleme Raporu	Polis İşbirliği ve Örgütlü Suçlarla Mücadele	Kişisel Verilerin Korunması
2011 Türkiye İlerleme Raporu		DNA ve Parmak İzi Veri Bankası
2012 Türkiye İlerleme Raporu		Nükleer Terörizm
	Terörle Mücadele	Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi ve Eğitim Merkezleri
		Uluslararası İşbirliği
		Europol
2013 Türkiye İlerleme Raporu	Uyuşturucu Alanında İşbirliği	Bilişim Suçları
		Mali Suçlar
		Kara Paranın Aklanması
		Sahtecilik ve Yolsuzlukla Mücadele
2014 Türkiye İlerleme Raporu		

Tablo 4’de ise; AB ilerleme raporlarının güvenlik politikaları başlığı içerisinde değerlendirilen alanlar ile bu alanların içeriğinde yer alan alt başlıklar görülmektedir. Çok geniş bir yelpazeye yayılan alt başlıklar güvenlik politikalarının AB standartlarına ulaştırılmasında önemli bir rol

¹⁷ Avrupa Birliği Bakanlığı, **Türkiye-AB İlişkileri**, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=4>, (31 Aralık 2012), s.1

üstlenmektedir. Türkiye bu alt başlıklarla ilgili birçok önemli düzenlemeler yapmış ve halen de yapmaya devam etmektedir (Tablo 7). Özellikle ilerleme raporlarının geneline bakıldığında, Türkiye'nin terörle mücadele ve kaçakçılıkla mücadele alanlarında önemli düzenlemeleri yaptığı değerlendirilmektedir. Fakat ilerleme raporlarında sürekli olarak eleştirilen ve üzerinde durulan temel konular ise; düzensiz göçün engellenmesi, iltica sistemi, geri kabul anlaşmasının imzalanmaması, yabancılar ve uluslararası koruma kanununun çıkmaması ve kişisel verilerin korunmasına yönelik hala bir mevzuatın çıkarılmamış olmasıdır. Bu konular ilerleme raporlarının genelinde belirtilmekte ve Türkiye'nin önünde duran en önemli sorun başlıkları olarak karşısına çıkmakta ve çıkmaya da devam edecek gibi görünmektedir.

Tablo 5: Avrupa Birliği İlerleme Raporlarının “Güvenlik” Politikalarının Dönem Başkanlıkları Perspektif Analizi (AB Bakanlığı, 2013)			
AB Dönem Başkanlığı	İlerleme Durumu		
1998 İngiltere-Avusturya Dön.Bşk.	İlerleme Kaydedilmiştir		
1999 Almanya-Finlandiya Dön.Bşk.	İlerleme Kaydedilmiştir		
2000 Portekiz-Fransa Dön.Bşk.			İlerleme Kaydedilmemiştir
2001 İsveç-Belçika Dön.Bşk.			İlerleme Kaydedilmemiştir
2002 İspanya-Danimarka Dön.Bşk.	İlerleme Kaydedilmiştir		
2003 Yunanistan- İtalya Dön.Bşk.	İlerleme Kaydedilmiştir		
2004 İrlanda- Hollanda Dön.Bşk.	İlerleme Kaydedilmiştir		
2005 Lüksemburg-İngiltere Dön.Bşk.	İlerleme Kaydedilmiştir		
2006 Avusturya-Finlandiya Dön.Bşk.		Sınırlı İlerleme Kaydedilmiştir	
2007 Almanya-Portekiz Dön.Bşk.	İlerleme Kaydedilmiştir		
2008 Slovenya-Fransa Dön.Bşk.		Sınırlı İlerleme Kaydedilmiştir	
2009 Çek Cumhuriyeti- İsveç Dön.Bşk.		Sınırlı İlerleme Kaydedilmiştir	
2010 İspanya-Belçika Dön.Bşk.		Sınırlı İlerleme Kaydedilmiştir	
2011 Macaristan-Polonya Dön.Bşk.		Sınırlı İlerleme Kaydedilmiştir	

2012 Danimarka-Kıbrıs Dön.Bşk.		Sınırlı İlerleme Kaydedilmiştir	
2013 İrlanda-Litvanya Dön.Bşk.		Sınırlı İlerleme Kaydedilmiştir	
2014 Yunanistan-İtalya Dön.Bşk.		Sınırlı İlerleme Kaydedilmiştir	

Not: AB ilerleme raporlarındaki “Adalet, Özgürlük ve Güvenlik” bölümlerindeki genel sonuç değerlendirmeleri göz önüne alınarak hazırlanmıştır.

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu'nun (USAK) Kasım 2006 yılında yaptığı bir kamuoyu anketinde; Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkan ülkeler hangileridir sorusuna verilen cevapta ilk sıradaki ülkeler Fransa, Yunanistan, Güney Kıbrıs, Almanya, Avusturya ve Danimarka olarak belirlenmiştir.¹⁸ Aynı ankette Türkiye'nin üyeliğini destekleyen ülkeler hangileridir sorusuna verilen cevapta; Almanya: % 26, İtalya: % 22, İngiltere: % 19, İspanya: % 12 ve Hollanda: % 4 olarak belirlenmiştir. Yine Amerikan düşünce kuruluşu Alman Marshall Fonu'nun 2011 yılında, 12 AB üyesi ve ABD de yaptığı ankette ise Almanya'da: % 42, Fransa'da: % 53, İtalya'da: % 33, Polonya'da: % 49, Portekiz'de: % 52, Slovakya'da: % 32, Bulgaristan'da: % 47, İsveç'te: %32, İngiltere'de: %44, Romanya'da: % 52 ve İspanya'da: % 45 olarak Türkiye'nin AB üyeliğinin desteklediği görülmektedir.¹⁹

Yukarıdaki anket sonuçları ile varsayımlarımız arasında bulunan; “AB Komisyonunun yayımladığı Türkiye ilerleme raporları taraflı ve subjektif olarak hazırlamaktadır” varsayımı arasındaki ilişki incelendiğinde; sınırlı ilerleme olmuştur (Finlandiya, İsveç, Polonya, Kıbrıs Rum Kemi) ya da ilerleme kaydedilmemiştir diyen ülkeler (Fransa, Belçika) ile Türkiye'nin AB üyeliğine sıcak bakmayan ülkelerin aynı ülkeler olduğu söylenebilir.

¹⁸ Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), **AB Algılama Anketi**, 01 Ocak 2011, <http://www.usak.org.tr/dosyalar/usak-agilama-anketi-3.pdf>, (11 Şubat 2012), s.1

¹⁹ Aktifhaber, (2013), **AB Ve ABD'deki 'Türkiye Algısı Anketi**, (15 Eylül 2011), <http://www.aktifhaber.com/ab-ve-abddeki-turkiye-algisi-anketi-491691h.htm>, (11 Ocak 2012), s. 1

Tablo 6: Avrupa Birliğine Aday Diğer Ülkelerin 2012 İlerleme Raporlarının “Güvenlik” Politikaları Analizi (Europa, 2013)

Aday Ülkeler	İlerleme Durumu		
Sırbistan	İlerleme Kaydedilmiştir		
Arnavutluk	İlerleme Kaydedilmiştir		
Bosna Hersek		Sınırlı İlerleme Kaydedilmiştir	
Makedonya	İlerleme Kaydedilmiştir		
İzlanda	İlerleme Kaydedilmiştir		
Kosova		Sınırlı İlerleme Kaydedilmiştir	
Karadağ		Sınırlı İlerleme Kaydedilmiştir	
Türkiye		Sınırlı İlerleme Kaydedilmiştir	

Arnavutluk, Makedonya ve İzlanda için hazırlanan raporlarda Türk kamuoyunda AB Komisyonunun hazırladığı ilerleme raporlarının sürekli tek taraflı olarak hazırlandığı ve aday ülkelere eşit davranılmadığı yönünde görüşler belirtilmektedir.²⁰ Tablo 6’ya bakıldığında AB’nin aday ülkeler için hazırladığı ilerleme raporlarının ülkeden ülkeye farklılık arz ettiği görülmektedir. Sırbistan ülkelerin önemli ilerlemeler kaydettiği belirtilmektedir. Bosna Hersek, Kosova, Karadağ ve Türkiye’nin ise sınırlı olarak ilerleme kaydettiği ifade edilmektedir. Bu sonuç ise AB Komisyonunun hazırladığı ilerleme raporlarında sadece Türkiye’yi eleştirdiği varsayımının doğru olmadığı değerlendirilebilir. Birleşmiş Milletler (BM) Kalkınma Programı’nın²¹ düzenlediği İnsani Gelişme Endeksine bakıldığında; Türkiye 0,679’luk bir değerle 169 ülke arasında 83. sırada yer almıştır. Diğer AB adayı ülkelere bakıldığında; Sırbistan 59., Arnavutluk 70., Bosna Hersek 74., Makedonya 78., İzlanda 14. ve Karadağ 54. sırada yer almışlardır. Bu sıralama Komisyonun hazırladığı raporların içerik analizleri ile ülkelerin kaydettikleri ilerleme arasında doğru orantının olduğu söylenebilir.

²⁰ Sondakika, (2012), **Türkiye Kendi Raporunu Hazırladı**, 31 Aralık 2012, <http://www.sondakika.com/haber/haber-turkiye-kendi-ilerleme-raporunu-hazirladi-4212410/>, (14 Ocak 2013), s.1.

²¹ United Nations, (2013), **Human Development Reports**, 21 Kasım 2013, <http://hdr.undp.org/en/statistics/>, (14 Ocak 2014), s.1.

Tablo 7: Türkiye'nin Hazırladığı AB İlerleme Raporu (AB Bakanlığı)

Adalet, Özgürlük ve Güvenlik Alanında Kaydedilen İlerlemeler	
Göç Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> - 2008 yılında İçişleri Bakanlığı bünyesinde Sınır Yönetimi Bürosu ve İltica ve Göç Bürosu kurulmuştur. - Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanun Tasarısı TBMM'ye sevk edilmiştir.
Vize	1 Haziran 2012 tarihinde Geri Kabul Anlaşması paraflanmıştır.
Entegre Sınır Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> - Sınır Muhafaza Teşkilatı Kanun Tasarısı Taslağına ilişkin çalışmalar sürdürülmektedir. - "Entegre Sınır Yönetimi Aşama I", "Entegre Sınır Yönetimi Aşama II" ve "Sınır Polisinin Eğitimi" projeleri 2012 yılı içerisinde tamamlanmıştır.
Polis İşbirliği ve Örgütlü Suçlar	<ul style="list-style-type: none"> - Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi onaylanmak üzere 3 Eylül 2012 tarihi itibarıyla TBMM'ye sevk edilmiştir. - Türkiye ve Europol arasında Güvenli Bilgi Değişimi Ağı Uygulamasına (Secure Information Exchange Network Application-SIENA) doğrudan bağlanmamızı sağlayacak işbirliği anlaşması imzalanmıştır. - 2010-2015 yıllarını kapsayan Organize Suçlarla Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ile 2010-2012 yılları arasında kapsayan Organize Suçlarla Mücadele Ulusal Eylem Planı, başarılı bir şekilde uygulanmaya devam etmektedir.
Terörle Mücadele	<ul style="list-style-type: none"> - Suç Gelirlerinin Aklanması, Araştırılması, El Konulması, Müsaderesi ve Terörizmin Finansmanına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı TBMM gündeminde yer almaktadır. - Nükleer Terörizmin Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun 2 Nisan 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. - 23 Şubat 2011 tarihinde onaylanması uygun bulunan Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi 13 Ocak 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
Uyuşturucuyla Mücadele	Türkiye, AB Kurumu olan EMCDDA'nın çalışmalarına tam olarak katılabilme olanağını elde etmiştir.

Bu çalışmanın önemli varsayımlarından bazıları ise; " Türkiye AB adaylığı sürecinde çok önemli reformlar yapmıştır. Bu reformlar ilerleme raporlarına yansımamaktadır" ve " AB, Türkiye'nin reform hızının yavaşladığını ve AB perspektifinden uzaklaştığını sürekli vurgulamaktadır " şeklinde ifade edilmiştir. Türkiye'nin kendi iradesi ile hazırlayıp sunduğu ve

son bir yılda ülkenin kat ettiği mesafeyi ortaya koyan Aralık 2012 tarihindeki ilerleme raporuna bakıldığında, kaydedilen ilerlemelerin Türkiye'nin kesinlikle AB yolundan ve perspektifinden ayrılmadığını, bilakis kendini AB ile entegre etme çabası içerisinde olduğunu göstermektedir. Özellikle “Adalet, Özgürlük ve Güvenlik” alanındaki başta AB'nin üzerinde önemle durduğu Terörle Mücadele ve Örgütlü Suçlar (Tablo 7) konularında önemli reformlar yapılmıştır. Bu gelişmelerin AB ilerleme raporuna yansımaması ya da yeterince yansıtılmamış olması, aday ülkelerde ilerleme raporlarına olan inanç ve güveni olumsuz yönde etkilemektedir.

Sonuç

Bu çalışmada, Avrupa Birliği Komisyonunun aday ülkeler için hazırladığı ilerleme raporlarının Adalet, Özgürlük ve Güvenlik faslı altında yer alan “Güvenlik” politikaları bölümü, içerik analizi yönünden incelenmiştir. Araştırmada, 1998-2012 yılları arasında yayınlanan toplam 15 ilerleme raporu ile AB'ne aday olan diğer 7 ülke için hazırlanan 2012 ilerleme raporları, nicel veriler ve içerik dağılımları gibi değişkenler açısından incelenmiştir.

2005 yılında başlayan müzakere süreci, AB yetkilileri tarafından dikkatle takip edilmekte ve her yıl Avrupa Komisyonu tarafından Konsey ve Parlamento'ya sunulmak üzere düzenli bir şekilde raporlandırılmaktadır. Türkiye'ye AB perspektifinden bakıldığında nasıl görüldüğünün yansımaları her yıl düzenlenen bu rapor gözler önüne sermektedir. Komisyon tarafından hazırlanan bu raporun Konsey ve Parlamento'ya sunulması ve bu organlarda alınacak kararlara etki ediyor olması da hazırlanan bu raporların önemini göstermektedir.

Çalışmada AB ilerleme raporlarının “Güvenlik” bölümleri nicel yönden analiz edilmiş ve tablolar halinde sonuçlar verilmiştir. 2002-2005 yılları arasında hazırlanan raporların sayfa sayısının ortalaması diğer yıllara oranla daha fazla sayfa içerdiği dikkat çekmektedir. Bu süreler içerisinde hazırlanan ilerleme raporlarının sonuç bölümlerine bakıldığında, Türkiye'nin önemli ilerleme kaydettiğinin ifade edildiği raporlar olduğu görülmektedir. 2000 ve 2001 yıllarında Fransa ve Belçika'nın dönem başkanı oldukları zaman dilimi içerisinde hazırlanan raporların sonuç bölümüne bakıldığında ilerlemenin kaydedilmediği belirtilmiştir. Bu sonuç Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkan ülke²² anketleri ile paralellik göstermesi dikkat çekicidir.

²² Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), **AB Algılama Anketi**, 01 Ocak 2011, <http://www.usak.org.tr/dosyalar/usak-agilama-anketi-3.pdf>, (11 Şubat 2012), s.1.

Çalışmada ortaya çıkan önemli sonuçlardan bir diğeri ise, aday ülkeler için Komisyon tarafından hazırlanan ilerleme raporlarının Türkiye gibi diğerk tüm aday ülkeler için de eleştirilerle dolu olduğudur. Diğerk aday ülkelerin 2012 yılı ilerleme raporlarına bakıldığında birçok eleştirinin bu ülkeler içinde yapıldığı görülmektedir. Özellikle Bosna Hersek, Kosova ve Karadağ (Tablo 6) gibi ülkelerin 2012 yılı ilerleme raporları analiz edildiğinde, başta insan hakları olmak üzere diğerk birçok konuda Komisyon tarafından ciddi olarak eleştirildiği söylenebilir.

BM'nin İnsani Gelişme Endeksinin AB ilerleme raporlarının hazırlanmasında AB Komisyonunca dikkate alındığının görülmüş olması çalışmanın diğerk bir önemli sonucu olarak söylenebilir. Önemli ilerlemelerin kaydedildiği aday ülkelerden; İzlanda, Sırbistan, Arnavutluk ve Makedonya'nın endeksteki sıralamaları Türkiye'den daha iyi seviyede olduğu görülmektedir. Bu da Komisyonun ilerleme raporlarını hazırlarken hem ülkenin kendi verilerinden hem de birçok uluslararası hazırlanan belgelerden yararlandığını göstermektedir.

Sonuç olarak; müzakerelerin başlamasından bu yana dokuz yıl geçmesine ve Türkiye'nin bu yolda kararlılıkla gerekli reformları yerine getirmesine rağmen bazı üye ülkelerin siyasi nitelikli engellemeleri nedeniyle AB-Türkiye ilişkileri arzu edilen noktaya ulaşamamaktadır. Türkiye, müzakere sürecindeki olumsuzluklardan bağımsız olarak reform sürecindeki çalışmalarına hız kesmeden devam etmelidir. AB ilerleme raporları, AB Konseyine sunulan bir değerlendirme raporu olması bakımından aday ülkeyi bağlayıcı bir özelliğe sahip olmadığı değerlendirilse de; aday ülke olma, Katılım Ortaklığı Belgesinin hazırlanması, müzakerelerin başlayıp başlamayacağı ve üye olma konularında AB Konseyinin karar almasındaki en etkili aracın İlerleme Raporu olduğu söylenebilir. Bu nedenle hazırlanan ilerleme raporları ülkeler tarafından dikkatle incelenmeli ve değerlendirilmelidir.

Kaynaklar

AB Sözlüğü, **İlerleme Raporu**, 31 Aralık 2012, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları,

<http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/sozluk.pdf>.

Aktifhaber, **AB Ve ABD'deki 'Türkiye Algısı Anketi**, 11 Ocak 2012, <http://www.aktifhaber.com/ab-ve-abddeki-turkiye-algisi-anketi-491691h.htm>.

ATAUM Araştırma Grubu, **"AB 2003 Yılı ilerleme Raporları ve Genişleme Stratejisi**

- Belgesi ile izleme Raporlarında Türkiye Dışındaki Aday Ülkelerin Durumu”,** 04 Ocak 2013, Ankara Üniversitesi, Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM), <http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-4357/ab-2003-yili-ilerleme-raporlari-ve-genisleme-stratejisi-.html>.
- Avrupa Birliği Bakanlığı, **Türkiye-AB İlişkileri**, 31 Aralık 2012, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=4>.
- Avrupa Birliği Bakanlığı, **İlerleme Raporları**, 31 Aralık 2012, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=46224&l=1>.
- Büyüköztürk Şener; Çakmak, Ebru Kılıç; Akgün, Özcan; Erkan; Karadeniz Şirin; Demirel, Funda, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Pegem-A Yayıncılık.
- Centel, Tankut, **2005 Yılı İlerleme Raporu'nun Sosyal Yönü Bağlamında Eleştirel Yaklaşım**, Yıl 1, Sayı 1, s.195.
- Europa, **Erweiterung**, 14 Ocak 2013, http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/serbia/index_de.htm.
- İktisadi Kalkınma Vakfı, **AB Tarihçe**, 31 Aralık 2012, <http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=abtarihce&baslik=Tarihce>.
- İktisadi Kalkınma Vakfı, **İKV Değerlendirme Notu**, İKV Yayınları, İstanbul.
- Karasar, Niyazi, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Ankara: Nobel Yayınevi, 1999.
- Metren, Klaus, **Inhaltsanalyse. Einführung in Theorie, Methode und Praxis**, Opladen, Westdeutscher, 1993.
- Nas, Çiğdem, **AB'de Yönetişimin Temel İlkeleri**, İKV Dergisi, Aralık 2013, Sayı 197, s.77.
- Oruç, Murat, **AB İlerleme Raporları İle PKK Terör Örgütünün Kongre Kararlarının Karşılaştırması Ve Türkiye'ye Yansımaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.
- Ozankan, Melis, **AB ilerleme Raporları Çerçevesinde Türk Çalışma Mevzuatının Gelişimi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2009.
- Sondakika, **Türkiye Kendi Raporunu Hazırladı**, 14 Ocak 2013, <http://www.sondakika.com/haber/haber-turkiye-kendi-ilerleme-raporunu-hazirladi-4212410/>.
- Tezcan, Ercüment, **AB Kurumlar Hukuku**, USAK Yayınları:8, Ankara, 2005.
- Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), **AB Algılama Anketi**, 11 Ocak 2013, <http://www.usak.org.tr/dosyalar/usak-agilama-anketi-3.pdf>.
- United Nations, **Human Development Reports**, 14 Ocak 2013, <http://hdr.undp.org/en/statistics/>.